

דף כח

רבי יוחנן למיתה לא חייש. אף על פי שמשנה ערוכה שנינו (ריש יומא), מתקינים לו אשה אחרת שמא תמות אשתו – שם עושים כן לרווחא דמלתא אבל לחוש למיתה ובשל כך לבטל עיקר מצוה – אין חוששים, שחליצה במקום יבום לאו כלום היא (רשב"א. וע"ע שער המלך סוכה ד, טז, ובמובא ביוסף דעת בסיכומים לסוכה כג-כד).

'תנן היתה אחת מהן אסורה על האחד איסור ערוה... ואמאי ליקו חתן לייבם הך דאינה חמותו ברישא... אמר רב פפא: כגון דנפלה הך דאינה חמותו ברישא'. אף על פי שכבר השיב רבי יוחנן לשואלו 'אחיות איני יודע מי שנאן', חוזר הגמרא ומקשה מהמשך המשנה – כי קשה לומר שנפל שיבוש בדברי התנא כל כך. ולכן הוצרך להעמיד הסיפא באוקימתא (עפ"י רמב"ן ורשב"א לעיל כז:). ומבואר בדבריהם שפירוש 'איני יודע מי שנאן' היינו שנפל שיבוש במשנה [ולא שהוא תנא כלשהו שסובר כן – שאם זו הכוונה הלא מסתבר שגם המשך המשנה באתה שיטה היא ומה מקשה]. וע' במובא לעיל (ו) ובברכות (כג), שנחלקו הראשונים אם רבי יוחנן חולק על תנאים. ומכל מקום לדברי הכל ודאי לא יחלוק על סתם משנה. ואפילו רב שהוא תנא ופליג, כתב באגרות משה (אה"ע ח"ד קכא), שלא מצינו שחולק אלא על ברייתות ולא על משניות [וכן יש לשמוע מרש"י (כו: ד"ה מתה ראשונה), אך במאירי (ד"ה שתי אחיות) כתב שרב חולק על משנתנו. וכן כתב הרמב"ם בספר המצוות (ל"ת קלג). וע' ברשב"א להלן לג שרבי חייא ובר קפרא אינם חולקים על משנה שאין עליה מחלוקת אעפ"י שהוא תנא. וע"ע במובא ביוסף דעת ב"ב קע:], וכל שכן רבי יוחנן. מה גם שלדבריו הלכה כסתם משנה – לכך הוצרך להעמיד משנתנו ב'איני יודע' כלומר במשבשתא. וכיו"ב אמר רבי יוחנן (להלן מג. ע"ש) על משנת מסרק 'זו אינה משנה'.

(ע"ב) 'זאי אשמועינן הכא, אדרבה תרווייהו מוכחי אהדידי אבל אידך לא, צריכא'. לא אמר כדלעיל, הכא ליכא למיגזר משום שני משא"כ באידך – כי רוצה ליישב אף את הצרכת המשנה בפרק שני שהביא לעיל, שגם שם אין לגזור משום שני, לכך אמר סברא חדשה שדוקא כאן מותר כי השני מוכיח עליו, משא"כ בשאר המקומות (עפ"י רש"ש. וע' מהרש"א ומהרש"א-מהר"ב).

*

הרשב"א בתשובה (ח"ד רצד) דן באחד שנשבע 'שינשא עם פלונית' ועתה הוא טוען שלשון זו משמע שיינשא על ידי אחרים ושמא על ידי קרובו הדבר תלוי והם אינם רוצים. וכתב הרשב"א שאין ממש בטענה זו, וזו לשונו בתוך הדברים:

'... אבל באמת לשון 'שינשא' אינו לשון מדוקדק, ולא מן הצד שטען, אלא מצד אחר, והוא שאין האיש נישא אלא נושא דכתיב כי יקח איש אשה ואמרו ז"ל 'כי יקח' – ולא שיקיח את עצמו. ומכל מקום זה (לא) נשבע שינשא לפלונית והרי במשמע שיהא נשוי עמה. והרי נשתמשו רז"ל בלשון זה הרבה פעמים, הרי שנינו בפרק ארבעה אחים 'ארבעה אחים שנים מהם נשואין שתי אחיות', 'שני אחים נשואין שתי אחיות ואחד נשוי נכרית' וכן רבים אין להם מספר, שהרבה נשתמשו בו חכמים ואין הכוונה להם שיהא נשוי ממש שהוא אינו נשוי אלא נושא, רק שהכניסו הפועל כלשון שהרי נעשו שניהם נשואין זה לזה בפועל, אבל כשבאו לדבר ממש בענין שיהא הפרש בו לענין הדין, דקדקו בלשון כאמרם 'אנדרוגינוס נושא ולא נישא', ואמרו 'לא נושא ולא נישא', ואמרו 'הגיע זמן ולא נישאו' ודקדקו בגמרא (כתובות ב:)

נשאו לא קתני דמשמע אינהו אלא נישאו כו' – לפי שבכל המקומות האלו דברו בענינין שיש בהן הפרש בין זה לזה לענין הדין, ולפי זה דקדקו בלשון להוציא בדקדוקו ועיקרו אבל בשאר המקומות לא הקפידו אלא בשמירת הענין לא בדקדוק הלשון.

ויקרה להם ז"ל גם כן במקומות אחרים, באמרם בכל מקום 'החולץ ליבמתו', 'חלץ ועשה בה מאמר', 'קטן וקטנה לא חולצין', 'נתן גט וחלץ', וכאלה רבים אין מספר – ואף על פי שאין האיש חולץ אלא נחלץ, אלא שלא שמרו דקדוק הלשון אלא הענין'.

א. יצוין שנקטו גם הרבה חליצה באשה בלשון פיעל, כגון 'חולצת ולא מתייבמת'; 'היבמה לא תחלוץ ולא תתיבם'. ומ"מ נקטו גם להפך, אפשר משום שהחליצה פועלת התר לאשה והרי היא זו הנפעלת וניתרת על ידה, ולא הבעל. ועתוי"ט יב, ד שלכך אמרו על הבעל 'חולץ' – כי הוא מסייע בחליצה מפני שצריך להתכוין לה.

ב. כיו"ב מצינו בפסחים קיב. 'גרשו שנשא גרושה' הגם שהוא המגרש, נקטו אותו מטבע לשון שבדידה.

*

פעם כשפתח הג"ר ישראל גוסטמאן ז"ל שיעור במסכת יבמות, הפטיר: זה הרי למדנו בישיבה לפחות מאתים פעם בעיון'.

(מתלמידיו הר"מ ליפקא והר"ה רובל שיחיו. מובא בספר 'תורה יבקשו מפיהו' עמ' 152)

דף כט

זוהא אמר רבי שמעון שתי אחיות לא חולצות ולא מתייבמות'. ואם תאמר מאי קושיא, שזא עשו איסור מצוה כאיסור ערוה לחומרא, להצריך את אחותה חליצה? יש לומר, אם כן זו שהיא איסור מצוה לא תחלוץ עכ"פ, דמה נפשך: אם אינה כערוה – שתיהן פטורות לרבי שמעון, ואם עשיתה כערוה – היא פטורה (תורא"ש בשם הר' משה).

זוהא גבי ערוה לא גזרינן. רש"י ותוס' מפרשים (וכ"מ במאירי): גבי ערוה בשתי אחיות, אין גוזרים להצריך חליצה את הערוה משום אחותה.

ויש מפרשים: גבי ערוה שהיא אסורה גם באיסור מצוה וקדושה, אין גוזרים בה אטו איסור מצוה דעלמא, ומדוע בשתי אחיות שאחת מהן איסור מצוה גוזרים (כן פירשו הרמב"ן והר"ה, וכן נקט הריטב"א לעיקר).

זו היא למעוטי מאי, למעוטי הך דר' יהושע דלא עבדינן כוותיה' – בשני אחים נשואים שתי אחיות יתומות, אחת גדולה ואחת קטנה, ומת בעל הגדולה בלא בנים, שרבי יהושע אומר אוי לו על אשתו ועל אשת אחיו; מוציא את אשתו בגט ואת אשת אחיו בחליצה. ורבי אליעזר אומר: מלמדים את הקטנה למאן. ור"ג אמר אם לא מיאנה תמתין עד שתגדיל ותצא הלזו משום אחות אשה.

(ע"ב) זאי סלקא דעתך מאמר לבית שמאי קונה קנין גמור, זה יעשה מאמר ויקנה וזה יעשה מאמר ויקנה. לאו דוקא שניהם יעשו מאמר, אלא מיד שהאחד עשה מאמר וקנה, נפקעה הזיקה ממנה שהרי קנאה, ושוב הותרה השניה לשני שאין כאן אחות זקוקה (עפ"י רמב"ן רשב"א ועוד). ואולם לפי האמת